IN ZEKERE ZIN NOGAL TRAGISCH

"De positie van de muziekcriticus is in zekere zin nogal tragisch. Wij hebben jaren aan een enscenering gewerkt, wij hebben elke handeling en houding vooraf uitvoerig besproken en wij verwachten nu van de criticus dat hij alles in drie uur in zich opneemt. Sinds de vorige eeuw heeft muziekkritiek minder zin gekregen. Vroeger was de muziekcriticus gedwongen om hoofdzakelijk over nieuwe werken te schrijven. Tegenwoordig gaat het over herhalingen. Haydn, Beethoven, Mozart, altijd hetzelfde - dus bij de criticus sterven bepaalde organen af. Daarbij komt dat het beroep slecht betaald wordt. En in de derde plaats willen wij dat de muziekcriticus alles weet, dat hij kennis heeft van de geschiedenis van het stuk en de componist; maar ook willen dat hij op het moment van de voorstelling al die kennis weer even vergeet. En tenslotte moet hij ook nog kunnen schrijven; maar ja, hoe moet je de klanken van de *Vijfde* van Beethoven in godsnaam in woorden omzetten? Kijk, en als hij aan al die onmogelijke voorwaarden heeft voldaan, dan moet hij ook nog eens in staat zijn zeer snel te schrijven, want zijn krant wil de volgende dag het stukje in de krant."

(Gerard Mortier, in Avenue, maart 1985, interview Max Pam)

KNS
Antwerpen

Antigone

De *Antigone* van KNS werd aangekondigd als een bijzonder project waaraan een buitengewone zorg besteed zou worden: regisseur Leo Madder kreeg een extra-repetitietijd; voor de scenische vormgeving werd een beroep gedaan op kunstschilder Ysbrant; de publieksruimte werd op een voor de KNS ongewone wijze omgevormd, enz. We schrijven "een voor de KNS ongewone wijze" en geven daarmee meteen de dubbelzinnige gevoelens aan waarmee we deze produktie bekeken hebben: enerzijds het verlangen en de verwachting om KNS een goed produkt te zien afleveren; anderzijds het bewustzijn dat we deze voorstelling — in alle eerlijkheid — in het kader van het globale actuele aanbod van toneelprodukties moeten beoordelen, zonder 'verzachtende omstandigheden' in acht te nemen.

De toeschouwer wordt niet geconfronteerd met het 'laisser-aller' van andere KNS-produkties maar precies de inspanningen die zonder twijfel geleverd zijn, maken duidelijk hoe groot de achterstand wel is die door KNS werd opgelopen t.o.v. de huidige toneelevolutie, zowel in haar filosofische als in haar esthetische karakteristieken. De inhoudelijke en vormelijke moderniteit die deze *Antigone* pretendeert komt ouderwets over. Alsof er in de benadering van 'klassiekers' de laatste jaren geen *Antikenprojekt* van Peter Stein is geweest; geen *Britannicus* van Gildas Bourdet; maar ook: geen *King Lear* van Jan Decorte en geen *Oedipous* van Pol Peyskens, die het dan zonder de grote middelen moesten stellen waarover KNS wel beschikt. Het Antwerpse repertoire-gezelschap heeft de draad met actuele manieren van zeggen in het theater verloren; dat komt tot uiting zowel in de inhoudelijke analyse van de tekst, als in de scenische vormgeving; beide verwijzen naar een dramaturgisch concept dat enerzijds niet consequent gehanteerd wordt en anderzijds zijn relatie met de maatschappelijke werkelijkheid anno 1985 niet duidelijk kan maken.

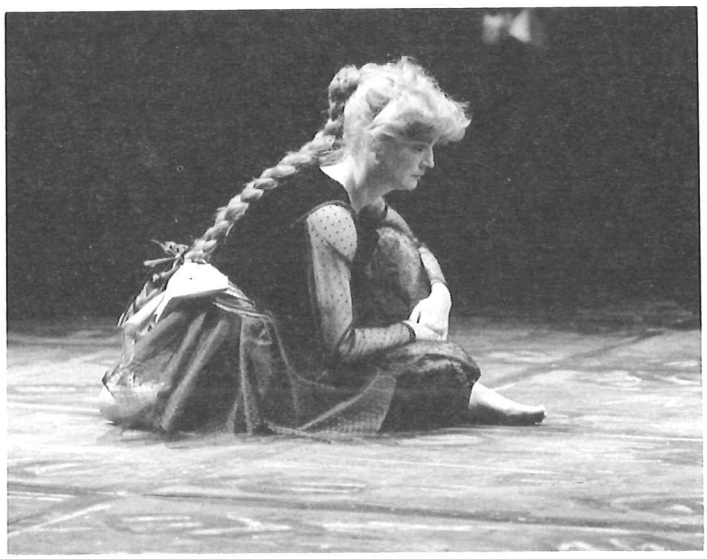

Antigone (KNS)

In deze produktie zitten de toeschouwers op twee tribunes — cour en jardin — op de scène zelf; daartussen blijft een groot speelvlak open. Je krijgt eindelijk een beeld van de immensiteit van de scène van de Stadsschouwburg en van haar mogelijkheden. Het ijzeren gordijn is half opgetrokken en via een loopbrug verdwijnen de acteurs ook in de zaal. Door de nabijheid leidt deze ruimteindeling alleszins tot een hernieuwd contact tussen spelers en publiek, wat in de grote zaal van de Stadsschouwburg bijna altijd ontbreekt. De situering van het speelvlak verplicht de acteurs ook om te bewegen. Maar precies deze twee aspecten (de verhouding met het publiek en de lichamelijkheid in het spel) tonen hoe onwennig de acteurs er in hun 'herontdekking' mee omspringen. Een positieve uitzondering is de bode van Luk Perceval; hij toont een gespannen beweeglijkheid die opvalt.

Globaal laten dramaturgie en vormgeving de toeschouwer met vele twijfels zitten: 1) wanneer de acteurs via de loopbrug in de zaal verdwijnen zijn de zetels in de zaal soms belicht en soms onzichtbaar: de ene keer wordt dus de theatrale omgeving als element in de voorstelling geïntroduceerd; de andere keer niet. Waarom wordt niet verklaard. 2) Bij de dubbelrollen Ismene/Teiresias en Antigone/Euridike wordt niet verheeld dat ze door dezelfde actrices gespeeld worden. Dan moet daar ergens een betekenis aan vast te knopen zijn? In de *Oedipous* van Pol Peyskens, bij voorbeeld, bleek het volledig verantwoord om de rollen van Iokaste en de herder aan mekaar te koppelen: in deze haast als een detective-story aangepakte zoektocht naar waarheid zijn 'de twee die het weten' uiteraard met mekaar verwant. In deze *Antigone* wordt de zin van de rolkoppelingen niet duidelijk. 3) De impressionante decorschilderingen van Ysbrant vinden ook hun weerklank in de kostuums van de mannelijke personages; die van de vrouwen en het gewoon realistische scoutsuniform van het jongetje vallen daar dan weer buiten.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden van een ontbreken aan consequentie en homogeniteit, ook al werden die bij deze produktie wellicht intens nagestreefd. De achterstand van KNS blijft te fundamenteel om in één produktie te overbruggen; hiervoor zijn meer grondige — structurele — wijzigingen nodig.

Bij het schrijven van dit artikel bereikt ons het bericht dat Luk Perceval de KNS verlaat. We kunnen hierbij alleen maar verwijzen naar vragen die Joris Diels zich — eerder in dit nummer — stelt: "waarom moet er iemand weglopen en daarbuiten iets beginnen...? waarom blijven de mensen niet attent om ervoor te zorgen dat de traditie niet verkalkt?"

Er lopen in Vlaanderen een hoopje interessante jonge theatermakers rond die verplicht zijn in de marge te blijven wroeten i.p.v. — zoals Herman Gilis in het NTG — grotere middelen ter beschikking te krijgen en hierdoor op een fundamentelere wijze het Vlaamse theater te gaan beïnvloeden vanuit een reële band met een maatschappelijk klimaat.

'Directeurs van dertig jaar': het Duitse repertoiretheater heeft er geen schrik voor gehad en het is er wel bij gevaren.

Marianne Van Kerkhoven

ANTIGONE
auteur: Sofokles; vertaling: Johan Boonen; groep: KNS; regie: Leo Madder; decor en kostuums: Ysbrant; spelers: Denise Zimmerman, Camilia Blereau, Walter Rits, Willy Vandermeulen, Hubert Damen, Luk Perceval, Serge Adriaensen.

Akt-Vertikaal
Antwerpen-Gent

Wonderen der mensheid

Theater Vertikaal is dit seizoen scheep gegaan met Ivo Van Hove en met de winterproduktie *Wonderen der Mensheid* is daar een verrassend leuke vertoning uit voortgekomen. *Wonderen der Mensheid* is, als titel, erg misleidend, want het spektakel is in de eerste plaats een luchtige spielerei. Het geheel bestaat uit losse scènes, die aanvankelijk een broeierige, gewrongen sfeer hebben, nauw aansluitend bij de modieuze 'eenzaamheidscultus' die het Vlaamse avant-garde theater kenmerkt. Goedele Derick moet b.v. zonder hulp van handen of voeten een sinaasappel oppikken. Als men daarbij weet dat er vier mannen spottend zitten toe te kijken, doemen de symbolische betekenissen in dichte drommen op. Maar in de volgende scène ontdekken we dat Ronnie Commissaris met veel zorg en toewijding de sinaasappel voor Goedele schilt. Zoveel speelse tederheid heb ik al lang niet meer in de Stukke, Controversiële Arcaden van het Nieuw Theater mogen meemaken. Na deze scène is